

Jozef Koščo

Prinavrátene cti

*Pohľad na život
a dielo Antona Jurovského*

Anton Jurovský sa narodil v Uľmanke 26. marca 1908 ako piate zo šiestich detí, pričom štyri z nich sa neskôr prejavili ako významné tvorivé osobnosti. Po absolvovaní klasického gymnázia v Banskej Bystrici sa v jeseni 1928 zapísal na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde ho roku 1933 promovali na doktora filozofie so zameraním na psychológiu. Psychológiu sa venoval už od začiatku vysokoškolského štúdia, keď ho na základe konkurzného výberu prijali za pomocnú vedeckú silu (zmluvného asistenta s polovičným úväzkom) na Psychotechnický ústav. Psychotechnika a poradenstvo sa v tom čase chápali a rozvíjali ako základné vedecké nástroje pri zaraďovaní pracovnej sily do hospodárskeho života a využívaní jej schopností v duchu hesla *správny človek na správnom mieste*. Na tomto ústave sa mladý Anton Jurovský zoznámil s psychotechnickou a poradenskou prácou a dozrel ako profesionálny psychológ. Roku 1931 absolvoval dvojmesačný študijný pobyt v Anglicku, pracoval na doktorskej dizertačnej práci a výraznejšie sa začal presadzovať publikačnou činnosťou (Psychologické základy výchovy).

Prvú vážnejšiu zaťažkávaciú skúšku nielen vo vzťahu k svojmu odboru, ale i pracovisku, Anton Jurovský a jeho ďalší mladí spolupracovníci v Psychotechnickom ústave podstúpili, keď sa Josef Stavěl, ktorý stál na čele tohto ústavu, habilitoval na docenta psychológie. Prevádzka ústavu, poradne a s tým spojené odborné aplikačno-psychologické činnosti ostávali na plecích mladých doktorantov-psychológov – Antona Jurovského, Juraja Čečetku a iných. V kritických rokoch 1938-1939, v meniacich sa podmienkach spoločensko-politického postavenia Slovenska (odchod českých profesorov z FF UK), dokázali, že sú teoreticky aj prakticky pripravení svojimi habilitačnými prácami vyplniť v odbore vznikajúce medzery aj na vysokoškolských pracoviskách (Jurovský pre odbor psychológia, Čečetka pre odbor pedagogiky).

Pôvodne sa Jurovský volal Weiss-Nägel, no roku 1941 si meno zmenil podľa krstného mena svojho otca Juraja, teda práve v čase, keď dominuje

veľkonemecké tutorstvo nad Slovenskom. Možno to považovať za odvážny čin, na ktorý v diplomatickej korešpondencii upozorňuje bratislavské nemecké veľvyslanectvo do Berlína.

V rokoch 1939-1959 Anton Jurovský pôsobí na Filozofickej fakulte UK ako habilitovaný vysokoškolský učiteľ, pedagogicko-vedecký pracovník. Vo svojom odbore sa prezentuje ako prevažne empiricko-experimentálne orientovaný, opierajúci sa aj o psychologické skúsenosti z aplikačnej praxe. V rokoch 1942-1947 popri svojom pedagogickom účinkovaní sa opätovne ujíma aj vedenia psychotechnického ústavu ako jeho externý riaditeľ.

Anton Jurovský už roku 1942 (ako 34-ročný) vydáva základnú učebnicu všeobecnej psychológie, prvé systematické dielo tohto druhu v slovenčine, na medzinárodnej štandardnej úrovni, uznávané a používané nielen na Slovensku, ale neskôr aj v Čechách. Jeho prednášky a semináre patrili medzi najnavštevovanejšie.

Jurovského celoživotnou ambíciou bolo utvárať a rozvíjať širšie spoločenstvo odborných psychológov stimulovaním špecializovaných dizertácií najmä z aplikovanej psychológie. Vždy zdôrazňoval prioritu odbornosti, etickú profesionálnu záväznosť pri uplatňovaní psychológie a psychológov v praxi. Pravda, v neskoršej totalite, keď sa vyžadovalo dodatočné „vedecké“ odôvodňovanie a „rozpracovávanie“ uznesení straníckych zjazdov a orgánov, dostával sa Jurovský a ostatní psychológovia do ťažkých kontroverzií a kompromisov, čo na dlhší čas poznačilo aj vývoj psychológie.

Jednou z historicky významných iniciatív Antona Jurovského ako stúpenca matičného hnutia od svojich študentských rokov bolo založenie Psychologického odboru Matice slovenskej roku 1946. Utvárala sa tým nová báza pre psychológiu i základ prvej vedeckej spoločnosti pre psychológiu na Slovensku (s výberovým členstvom domácich i zahraničných psychológov, vrátane s psychológiou kooperujúcich odborníkov z príbuzných disciplín). V Matici slovenskej Jurovský vydáva aj prvé knižné publikácie, zakladá a rediguje prvý slovenský vedecký časopis pre teóriu a prax psychológie *Psychologický sborník* (štvrtročník).

Po nástupe pofebruárovej totality a po likvidácii vedeckých odborov Matice slovenskej ďalšie vydávanie zborníka preberá Slovenská akadémia vied a umení. Po krátkom čase už v réžii jej nového ideologického vedenia sa odohráva – povedané slovami Alexandra Hirnera – „komédia s pietnym pochovávaním zaživa“.

Normálne a dramatické obdobia práce a života Antona Jurovského sa striedajú od povstaleckého leta 1944, ktoré prežíva v rodnej Uľmanke. Po potlačení Povstania ho Nemci väznia a prepúšťajú len na intervencie najvyšších predstaviteľov slovenského štátu. V obnovenej ČSR pokračuje Jurovský na Filozofickej fakulte UK. Popri pedagogickej práci dokončuje rukopisy dvoch knižných publikácií (rozšírené a upravené 4. vydanie *Psychológie*, 1949; neprávom zabúdanej monografie *Súlad v rodinnom živote*, 1946). Ďalej (do roku 1947) externe vedie Psychotechnický ústav, iniciuje rozšírenie jeho pôsobnosti v teréne, rozvíja činnosť Psychologického odboru

MS a obnovuje kontakty s psychologickými pracoviskami v Čechách a na Morave, kde je tiež uznávanou autoritou.

Po povestných februárových udalostiach v roku 1948 i desaťročiach po nich, v podmienkach vyostrujúcej sa triednej diktatúry komunistickej strany, nastáva dlhý čas všeobecného ohrozenia a deštrukcie všetkých uznávaných hodnôt. Jurovský vďaka svojmu postaveniu v odbore, kooperatívnosti a korektnosti v medziludských vzťahoch zostáva na Filozofickej fakulte, ale musí sa podrobiť kritike a sebakritike. Sústreďuje sa na budovanie jednodborového štúdia psychológie a školenie profesionálnych psychológov. Pripravuje ďalšie dve knižné publikácie (rozsiahlu monografiu *Dieťa a disciplína*, 1955; *Psychológia osvetovej práce*, 1958) a zapája sa do činnosti na oživenie psychológie v rôznych oblastiach. Popri už existujúcej Katedre pedagogiky a psychológie Jurovský na FF UK zakladá vedecko-výskumné pracovisko Psychologický ústav (1957). V rozhodujúcej miere participuje na zakladaní Slovenskej psychologickej spoločnosti a Čs. psychologickej spoločnosti, na realizácii I. spoločnej konferencie slovenských a českých psychológov v Smoleniciach (1957). Z ďalších aktivít je významná jeho aktívna spolupráca na príprave hesiel pre prvú národnú encyklopédiu, ktorú pripravoval Alexander Hirner so spolupracovníkmi. Iniciátori tejto encyklopédie boli obviňovaní zo slovenského „buržoázneho nacionalizmu“, kriminalizovaní a väznení.

Medzi desiatkami postihnutých významných reprezentantov fakulty a univerzity bol aj prof. Anton Jurovský, ktorý citlivo prežíval tieto udalosti, čo ho zdravotne podlomilo, takže ho hospitalizovali s diagnózou infarkt myokardu.

Ako „kádrové čistky“ vyzerali zblízka, koľko absurdity, iracionalizmu a cynizmu v nich bolo, môžeme konkrétne ilustrovať aj na prípade Antona Jurovského.

Na dekanstvo FF UK pozvali pracovníka Psychologického ústavu, ktorý viedol prof. Jurovský, a poverili ho, aby mu v nemocnici oznámil, že ho prepúšťajú z fakulty. Na otázku, **či je to ľudsky možné v takomto kritickom stave navštíviť chorého s podobným odkazom**, odpoveď akademického funkcionára bola: **Žiaľ, z vyšších miest som dostal telefonický príkaz vec krátkou cestou vybaviť. OTÁZKA: Aj takto možno ľudí prepúšťať? ODPOVEĎ: Som povinný konať aj na telefonický príkaz. ODPOVEĎ: Prepáčte, ja nie som na to stavaný.**

Na základe „záruk“ mohol Jurovský nastúpiť na Psychologickú výchovnú kliniku, ktorá sa práve zakladala. Z nej neskôr vznikol Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Tu sa so svojimi praktickými skúsenosťami a teoretickým rozhľadom dobre uplatnil. Zakrátko ho už vidíme, ako sa plne odovzdáva praktickej práci psychológa, koordinátora vedecko-výskumných úloh, prednášateľa na vedecko-odborných podujatiach, v rokoch 1965-1968 už aj ako predseda Čs. psychologickej spoločnosti.

V tomto čase vydáva dve významné publikácie – *Duševný život v spoločenských podmienkach* (1963, 2. vydanie 1965) a *Kultúrny vývin*

mládeže (1965). Aby kniha Duševný život v spoločenských podmienkach mohla vyjsť, autor v úvode musel vyjadriť „lútosť“ a „sebakritiku“, že keď roku 1942 písal o podobnej problematike, o slovenskej národnej povahe a o vedení a vodcoch – v organizovaných a neformálnych skupinách, „robil tak z neznalosti marxistického učenia, nechápal správne úlohu národného uvedomenia pri formovaní individuálnej osobnosti a národnej povahy, mýlne vykladal psychické stránky vedúcich (rozumej „vodcovských“ – pozn. J. K.) osobností pri organizovaní pohybov v spoločenskom živote, bol pod vplyvom vtedy vládnucej nacionalistickej a fašistickej ideológie“ atď.

Publikácia *Slovenská národná povaha* z roku 1942 sa aj so zreteľom na novšie sociálno- a etnopsychologické poznatky hodnotí kladne, v nijakom prípade autorovi nemožno pripisovať hriechy národnosocialistickej alebo fašistickej ideológie. V štúdiu ich niet. Svojvoľné generalizovanie a manipulovanie s týmito termínmi nie je prípustné, pretože slovenské národnodemancipačné hnutie nebolo homogénne – malo svojich stúpcov od krajnej pravice až po krajnú ľavicu.

V druhej publikácii *Vodcovstvo a vodcovská osobnosť* (1942) so zreteľom na naše pomery pre čitateľa, ktorý nepozná realie doby, akosi výstražne vyznieva úvod do tejto 80-stranovej brožúry: „Z príkazu hlavného veliteľa Hlinkovej gardy a podpredsedu vlády pána ministra Alexandra Macha prednášal som na oboch kurzoch veliteľskej školy HG v Bojniciach a na vyzvanie vypracoval som prednesenú osnovu obširnejšie, s prvoradým prihliadnutím k praktickým potrebám nášho dnešného národného života.“ Podčiarkuje, že problematika vodcovských osobností – vodcov, vedúcich má svoje pevné miesto v odbornej psychologickú a sociologickej literatúre. Čitateľ by očakával, že všetko o tomto probléme sa bude pretriasať v duchu presadzovanej národnosocialistickej ideológie, ľudáctva a pod. V jazyku nedávnej totality mohli by sme konštatovať, že je napísaná „apoliticky“.

Jurovský svoj výklad motivuje poukazom na nepriazeň okolností našich národných dejín, ktoré znemožňovali vypestovať u nás a pre nás „mnoho dobrých vodcov“. Slovenskému národu nepriateľské vládne režimy odmietali a skôr znemožňovali prirodzené združovanie a organizovanie ľudí, a tým aj formovanie skupín ľudí schopných viesť, organizovať činnosť, vypracovávať sa na prirodzených vodcov v spoločenstve. Odráža sa to vraj aj vo vývoji slovenskej mentality, v ťažkostiach vo vedení svojimi osobnosťami. Vidí v tom príčinu, prečo v slovenskej pospolitosti chýba určitá kultúra vodcovstva – vedenia ľudí. Uvádza ďalej, že Slovák bol navyknutý na vládu a vodcovstvo „pánov“, cudzích autorít, voči nim prejavoval prevahu pokornej a slepej poslušnosti, pričom voči svojim vodcom sa staval vzdorovito, rebelantsky. Medzi „pánom“ a „vodcom“ vidí Jurovský zásadný psychologický rozdiel, ako sa prejavujú vo vzťahu k ľuďom, štýlom a morálkou myslenia, vydávania príkazov a požiadaviek na poslušnosť, spôsobom používania donucovacích prostriedkov. V závere Jurovský zhrňuje svoj výklad: „Náš ľud nepotrebuje „pánov“ – tých už mal vo svojich dejinách až mnoho: potrebuje svojich vodcov, vodcov vyrastených z jeho lona, naplnených jeho

túžbami a ideálmi, majúcich porozumenie pre jeho potreby a záujmy; vodcov, ktorí mu úplne rozumejú, lebo sú jeho, ktorí vedia s ním zaobchádzať, s ním spolupracovať a sú ochotní venovať prácu a trápenie, prinášať obety pri svojej ťažkej a zodpovednej práci.“

U Jurovského treba vyzdvihnúť, že anticipoval zanedbávanú oblasť úloh vo vývoji slovenskej spoločnosti, potrebu odborne sa týmito otázkami zaoberať. Sú aktuálne aj z hľadiska súčasného postavenia Slovenska, keď sa okolo nás pestujú mýty o určitých národoch, o ich historickom poslaní viesť, vládnuť, stabilizovať život v geopolitickom stredoeurópskom priestore, a to aj na základe výnimočnosti a nadradenosti svojej rasy. Slovákov predstavujú ako amorfné etnikum bez „historického vedomia a charizmy“, neschopných si vládnuť, dotvárať vlastnú štátnosť a zabezpečovať usporiadaný život svojim príslušníkom, občanom. Ich „vodcov“ či „vodcovské garnitúry“ považujú za nezrelé, nezodpovedné, použiteľné iba ak pod vedením „historických“ národov, v hraniciach ich historických štátov a kultúr.

V roku 1968 sa politické pomery uvoľňujú. Jurovskému udeľujú štátne vyznamenanie Za vynikajúcu prácu (1968), vracia sa na FF UK (1971), vyznamenávajú ho Zlatou medailou UK. Potom začínajú pracovať komisie normalizátorov zo „zdravého jadra“ FF UK a prof. Jurovský opäť musí opustiť fakultu. Odchádza do Čs. výskumného ústavu práce a sociálnych vecí (oddelenie psychológie a sociológie práce). Akoby sa opakoval scenár zo šesťdesiatych rokov: Tvorivo a kooperatívne sa začleňuje do úloh na novom pracovisku. Bába, píše, prednáša, publikuje štúdie a ďalšie knižné monografie (*Mládež a spoločnosť*, 1974; *Osobnosť človeka pri práci*, 1980).

Po odchode do dôchodku v rokoch 1980-1983, i keď zdravotne už značne oslabený, s jemu vlastnou štylistickou brilantnosťou diktuje svojej manželke, ako sa hovorí „rovno do stroja“, svoje autobiografické dielo *Životnou cestou* (760 strojopisných strán). V ňom bilancuje a uzatvára svoj bohatý život nielen ako psychológ, ale aj ako vnímavý pozorovateľ a komentátor svojich čias, užšieho a širšieho prostredia, ľudí a udalostí.

Zomrel 20. júla 1985 v Bratislave.

Takto by sme mohli uzavrieť pohľady na udalosti života a práce Antona Jurovského i na jeho miesto v dejinách slovenskej psychológie, keby sa po našej „nežnej revolúcii“ na všeobecné prekvapenie psychologickéj obce nestalo to, čo sa nemalo stať. Nové vedenie Filozofickej fakulty UK nezaradilo totiž prof. Jurovského do zoznamu svojich rehabilitovaných pracovníkov, ktorí v období totality boli nespravodlivo a nehumánne postihovaní. Jurovský znova teda „neprekádrovaný“ – už po koľký raz? Stalo sa tak, možno povedať, na kabinetný spôsob. „Kauza“ Jurovský nedala sa ani na prediskutovanie kolektívu psychologických pracovísk FF UK, ani Slovenskej psychologickéj spoločnosti... Žiadúce je, aby tomuto vedcovi bola pri navrátená jeho česť.